Medova vila

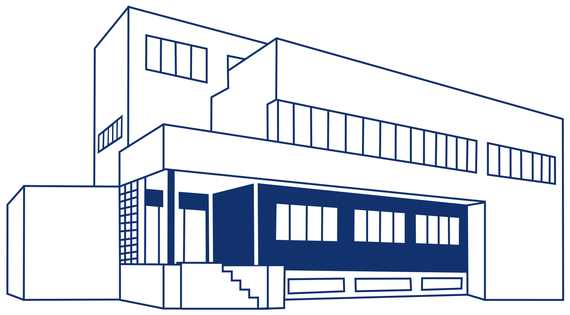

Funkcionalistický skvost Vysočiny od Josefa Gočára

Medova vila v Humpolci představuje jednu z nejvýznamnějších moderních staveb 20. století na Vysočině. Jejím autorem je renomovaný architekt Josef Gočár, který v době vzniku projektu prošel již několika vývojovými etapami – od kubismu a rondokubismu přes purismus až po funkcionalismus, díky němuž se ve 30. letech přiblížil mladší avantgardní generaci. Právě jeho práce na vzorové kolonii rodinných domů na pražské Babě inspirovala podnikatele Otakara Meda, aby si u něj objednal návrh vlastního domu.

Gočár navrhl vilu na trojúhelníkovém pozemku na předměstí, kde se sbíhají dvě ulice. S obratností zkušeného urbanisty umístil dům tak, že vytvořil iluzi malého náměstí.

Architektonicky vila kombinuje železobetonovou a zděnou konstrukci. Její funkcionalistický charakter se projevuje hladkou a dekoracemi prostou fasádou zvýrazněnou kontrastem světlé omítky a červeně natřených partií přízemí i okenních rámů. Dominantními prvky jsou také pásová okna a výrazné horizontály střech a teras doplněné pergolami.

Vnější objem stavby reflektuje její vnitřní uspořádání. Dům byl navržen nejen jako rodinné sídlo manželů Medových a jejich čtyř dětí, ale zároveň jako sídlo firmy – zasilatelství látek. Přízemí sloužilo jako administrativní a provozní část – obsahovalo kanceláře, vzorkovnu, sklad látek a čekárnu. Jeho mírné zasunutí i odlišná barevnost tuto funkci decentně naznačují, stejně jako rampa určená k manipulaci zboží v zadní části domu.

Do obytné části se vstupuje po schodech vedoucích do prvního patra. Dominantou je velkoryse řešený obývací pokoj s průběžným oknem přes celou stěnu. V jednom rohu je nenápadně vestavěna polootevřená pracovna s knihovnou, působící spíše jako vložený kabinet než samostatná místnost. Výrazným architektonickým prvkem je volně stojící železobetonový sloup, který vychází z konstrukce přízemí a prochází obytným prostorem.

Obývací pokoj je vizuálně propojen s halou s dřevem obloženým schodištěm vedoucím do druhého patra. Tato hala je osvětlena přirozeným světlem a díky širokým proskleným dveřím mezi ní a obývacím pokojem se interiérem šíří dojem volného, světlem prostoupeného prostoru ve všech směrech. Zatímco obytné zóny jsou otevřené a vzdušné, ložnice rodičů i dětí spolu s kuchyní poskytují potřebné soukromí a intimitu.

Na stavbu osobně dohlížel Gočárův asistent Josef Mach a sám Gočár zůstal s rodinou Medových v kontaktu i po dokončení stavby jako rodinný přítel. Část nábytku navrhl jeho žák Vladimír Maršal.

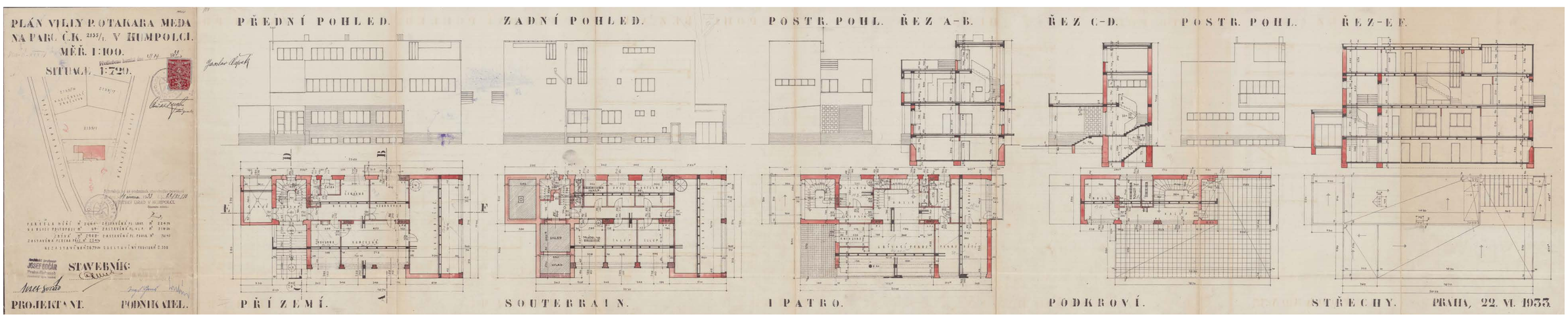

Zahrada Medovy vily

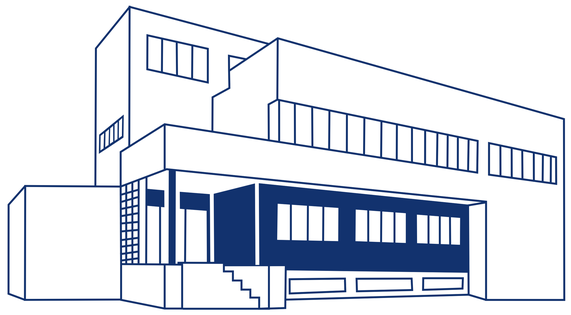

Ačkoliv obytná část nesousedí přímo se zahradou, velké terasy a promyšleně navržený venkovní prostor – s altánem, pergolami a dokonce i bazénem – tento nedostatek vyvažují. Za návrhem stojí zahradník Kliment Hána z Tróji. Ten byl Otakaru Medovi doporučen přímo Josefem Gočárem.

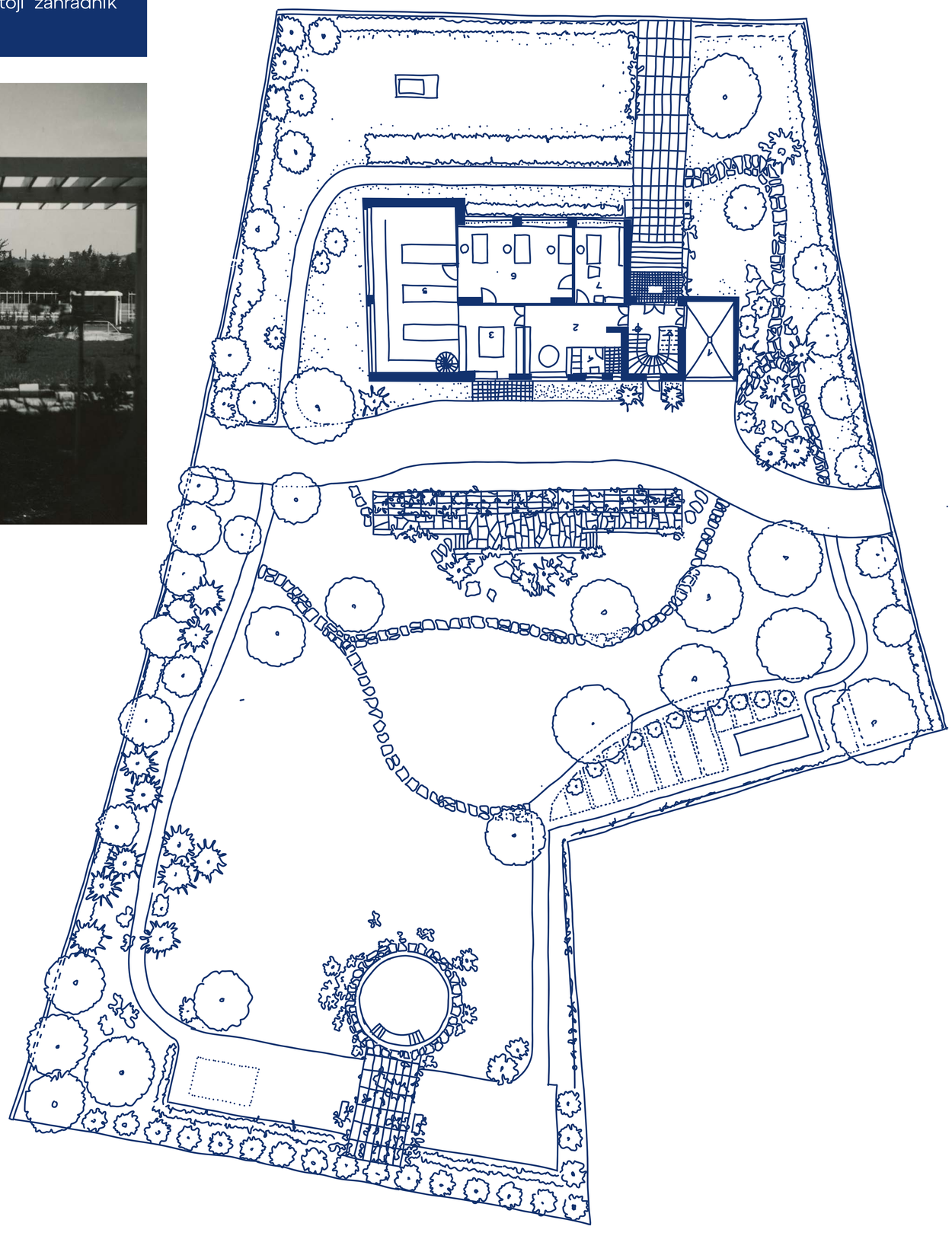

Medova vila

H

Otakar Med

1901
Otakar Med se narodil v Herálci

1918–1921
účetní u J. Šupicha v Havlíčkově Brodě

1921–1923
vojenská služba na Slovensku

1923–únor 1929
účetní s prokurou u J. Smrčky v Humpolci

1929–1942
společník v zasilatelském závodu
J. Skorkovského

4. 7. 1929
svatba s Boženou Medovou, rozenou Chalupovou

21. 8. 1930
narození syna Milana

21. 11. 1932
narození dcery Dagmary

1933
žádá o návrh vily architekta Josefa Gočára

9. 3. 1934
dcera Dagmar umírá

31. 10. 1935
narození dcery Hany

1938
podává žádost o povolení výroby na šesti stavech,
nadále však zůstává společníkem v zasilatelství

27. 2. 1939
narození syna Otakara

4. 11. 1942
zatčen za účast v odboji, vězněn v Kutné Hoře

15. 12. 1942
převezen do vězení v Kolíně

1. 4. 1943–22. 2. 1944
vězněn v koncentračním táboře Terezín, práce v prádelně

24. 4. 1944–20. 4. 1945
vězněn v koncentračním táboře Flossenbürg, práce v lomu

20.–23. 4. 1945
transport smrti do Dachau, cestou jsou osvobozeni
spojeneckou armádou u Stamsriedu

13. 5. 1945
návrat do Humpolce

1945–únor 1948
osamostatnění v podnikání, rozšiřuje vlastní výrobu a zasilatelství

1948–1951
organizace textilního průmyslu v Humpolci,
později ředitel Národního podniku Sukno

1951–1954
pracuje ve Velkoobchodu s oděvním zbožím v Jihlavě

1954–1962
pracuje jako náměstek obchodního ředitele, později jako
vedoucí pěstitelství a výkupu v Českomoravském lnu v Humpolci

1992
navrácení vily rodině

1996 Otakar Med umírá

↖ Zleva: Švagrová Květa Strádalová (roz. Chalupová), švagr Jaroslav Strádal, syn Milan Med, manželka Božena Medová, Otakar Med

15. 5. 1938 Průvod k veřejnému cvičení. Ve slováckém národním kroji je Milan Med s malou sestřičkou a maminkou. ↘

Otakar Med se narodil v roce 1901 v Herálci u Humpolce do rodiny krejčího. Svou profesní dráhu začal jako obchodní příručí v Humpolci, později si založil vlastní zasilatelskou a výrobní firmu. Byl aktivním členem několika místních spolků a v roce 1942 byl zatčen za účast v odboji. Následně byl vězněn v Kutné Hoře, Kolíně a později i v koncentračních táborech Terezín a Flossenbürg. Po svém návratu v roce 1945 zaznamenal své zážitky v několika novinových článcích. Po únorovém převratu v roce 1948 mu byla jeho firma zkonfiskována. Stejně tak přišel i o svou vilu, mohl v ní s rodinou nadále setrvat – v přízemí však vznikly ordinace dětských lékařů. Navrácení svého majetku se nakonec dožil. Zemřel v roce 1996.

Medova vila

H

Vzpomínky Otakara Meda na transport smrti

Proto nechť je vedlejší, vzpomíná-li Raupach, Zvolánek, Musil, či Med. Pro všechny budiž to z vyšších cílů vždy hlas neznámé nacistické oběti, která jest povinna zvednouti svůj varovný hlas nejen za sebe, ale především za tisíce obětí, které viděla kolem sebe bezmocně zmírati. Osud těchto obětí byl do značné míry shodným, lišil se jen dobou utrpení a formou jejich konce. Všichni byli vyšetřujícím komisařům gestapa »weniger als Dreck«, všichni byli bezmocnými čísly v koncentrácích a nevyslovitelně štvanou zvěří na transportech smrti. Ale o účel jde. Jenom nikdy nenechme zapomenoutiti sobě, dětem, vnukům, všem a provždy. Miliony žalují. Z nich žaluje i bývalé číslo 4963.

Je počátek dubna 1945. Jsme v koncentračním táboře Flossenbürg v Bavorsku. Celý tábor má v tuto dobu 53.000 heftlinků, na 2.000 esesmanů a 500 dozorkyň

Denně dále zmírá 50–240 druhů, patnácti národností. V kriminále se dále denně věší i po desítkách.

Leteckých poplachů přibývá. Několikráte denně musíme z práce utíkat na bloky, abychom byli soustředěni. Stovky anglických a amerických letadel křižují denně nad námi.

A ještě něco je jiné. Úžasně stoupá nervosita. Všude. I u esesáků. Ti mají strach, co s nimi provedou Američané, my se obáváme, aby v poslední chvíli neprovedli něco s námi. Mohl by to býti různý žertík: vybombardování, otrávení jídlem, postřílení, transport smrti. Fantasie pracuje na plné obrátky.

20. duben dopoledne. Transport... Připravit! Na někoho se dostane ještě jednou polévka. Na někoho melasa, ale za řevu, ran, chaosu. Nosí se pytle syrového žita z kuchyně. Měl by dostati snad každý 1 kg. Nastává však rvaní o sousto a zrno. Jeden heflink nese na blok na zádech pytel se žitem, čtyři jiní ze stejného bloku odhánějí útočníky hladové, ale nic platno: vtom vrazí jiný kudlu do pytle, rozřízne a již se vrhá stovka hladových na pytel a nastává rvačka o zrno. Co na tom, že teče krev, jen když se urve hrst zrní a zase na chvíli zažene hlad.

Na transport odešlo 14.500 lidí. Na transport smrti, jeden z těch ďábelských vynálezů Němců.

Osvícené dvacáté století. Čtrnáct tisíc pět set lidských tvorů svíjí se v bolestech duševní trýzně a je bezmocně vláčeno ozbrojenou hordou toho jedenadvacátého národa, který sám sebe jednou provždy zařadil na nejzazší místo lidské společnosti.

V první hodiny pochodu bylo střílení dosti řídké a někdy trvalo dokonce řádku minut, než padla rána a lidský život. Těla byla přece jen trochu odolnější a klesali nemocní neb vysílení již z lágru. Po půlnoci byla však již palba docela živá. V druhou noc pochodu šli jsme plných sedm hodin bez zastávky, teprve potom došlo as ke dvěma krátkým oddechům. To již byla palba do těl heftlinků a za prchajícími občas dokonce jako hromadná.

Jdeš malátně. Úzkostně si přeješ, aby sis nevymkl nohu. Znamenalo by to smrt. Druh na levém okraji klesne. Prásk. Zase jedna životní tečka.

Jak málo znamená takový náš čtrnáctapůltisícový houfec v tom světovém zápolení sil o trvalou svobodu člověka, ale kolik tragedií jedinců i rodin vtěsnáno jest do časového úseku pouhých tří dnů a nocí! A kolik znovu rozrušujících překvapení nového druhu, v čemž byli Němci nedostižní. Viděl jsem nesmírně mnoho bolesti, strádání a doteků smrti za třicet měsíců.

Bylo nesmírně mnoho té lidské bídy, kterou jsme musili shlédnouti a vzdor tomu takový transport přinesl zase nové a snad ještě hrůznější zkušenosti, poněvadž zde se odbývalo vše v chaosu, nejistotě, za divokého vzruchu, náladově a vtěsnáno do krátkého časového úseku, který byl pro rozhodování a děje vyměřen. Neboť kdy ve světě se stalo či stane, aby sto kilometrový úsek byl lemován průměrem na každých dvacet metrů mrtvým nebo těžce raněným bezbranným světoobčanem či čerstvým rovem z předcházejících oddílů?

Především nutno se vžíti aspoň trochu do prostředí transportu. Heftlinci poplašeni nejistotou ze zítřku. Esesáci rozlíceni, že končí jejich příjemný pobyt v lágru, který je chránil před frontou. Mimo prvních několik hodin pochodu stále silně prší. Jedinou ochranou proti dešti je přikrývka, která však po nasáknutí vodou je nejen stále namočená jak houba, ale i velmi těžká. Zásob k jídlu není. Za 3 dny pochodu fasovali jsme jediný krajíček chleba, as 15 dkg, dvě kolony dostaly k tomu po lžíci rozemleté koniny, jinde jen chleba a někde ani chleba. Hlad byl zoufale veliký. Pochodovalo se jen po nocích, aby americká letadla nemohla sledovati směr.

Musíš být zavřen Němci, abys poznal, co vydrží člověk. Naučíš se bezděčně strádat. Dovedeš hladovět i trpět. Dovedeš vystřídati sbírku nemocí. Před vězněním jsem nikdy nezastonal. V koncentráku prodělal jsem zápal plic, zánět pohrudnice (druhý jsem dostával a zachránil mne br. dr. Lulaj z Ml. Boleslavi převedením z lomů do prádelny), těžkou žloutenku, poranění ledvin, chronický zánět průdušek, oční a zubní komplikace, revmatismus kolena. Ale věř, že to vše nic není proti duševnímu rozpoložení, do kterého se dostaneš v podobné situaci kriminální, jako je transport smrti, kdy ne za sebe, nýbrž za všechny kolem sebe prodeláváš stále nový a nový duševní boj, při kterém ti šednou vlasy ze zoufalé bezmoci. Každá minuta, každý úsek cesty přinášel novou bolest, kdy tvoje rozháraná mysl bloudila po domovech umírajících, rozsetých po celé Evropě, domovech nevinných a přece zkoušených a trpících. Tehdy s obrazem tvé matky, ženy, dětí pojí se neodlučně představa ruské matky, belgické ženy, francouzských dětí kamarádů, kteří zmírají kolem tebe, a dospíváš k jasnému závěru, že pro šťastný zítřek světa musí se spojit k bratrství v národě i čisté bratrství mezi národy. To ne ze strachu o sebe, bát ses přestal už dávno, ale z touhy, aby tak strašné oběti druhé světové války nerozplynuly se opět v niveč.

Palba se přibližuje. Objeví se nad námi americká stíhačka a velmi nízko nalétává. A tu vidíme, že zadní proud se rozestupuje a do středu silnice vyráží ostrým tempem a s hrozným rámusem, který nám připadá nebeský, první tank 3. americké armády generála Pattona... A za ním třetí, desátý, padesátý, jiný bortící tank převaluje stromy při jedné straně silnice jak sirky... A my? Každý podle nátury. Slzíme, jásáme, děkujeme, máváme. Provoláváme anglicky zkomolená slova díků, která jsme kolem sebe pochytili. Objímáme se vzájemně a ptáme se, jestli to není jen sen. Po tolika letech zase svobodní.

Zase lidmi.

Josef Gočár

Průkopník moderní české architektury

Josef Gočár (13. 3. 1880, Semín – 10. 9. 1945, Jičín) patří k nejvýznamnějším postavám české architektury 20. století. Studoval u Jana Kotěry na Uměleckoprůmyslové škole v Praze, kde se později stal i jeho asistentem. Po zahraničních cestách si roku 1908 otevřel vlastní ateliér.

Byl spoluzakladatelem Skupiny výtvarných umělců a výraznou osobností českého kubismu – ikonickým dílem je dům U Černé Matky Boží v Praze. Po 1. světové válce se stal předním představitelem rondokubismu, jehož příkladem je Legiobanka v ulici Na Poříčí.

Od roku 1923 působil jako profesor a později rektor na Akademii výtvarných umění. Jeho tvorba se vyvíjela směrem k funkcionalismu a konstruktivismu – např. kostel sv. Václava ve Vršovicích nebo Strnadova vila. Výrazně se podílel na přeměně Hradce Králové v moderní město.

Kromě architektury se věnoval i urbanismu, nábytku, výstavnictví a byl členem mnoha uměleckých spolků. Roku 1923 se stal předsedou Svazu českého díla. Získal řadu ocenění a byl členem i zahraničních institucí, včetně britského RIBA.

Po uzavření vysokých škol v roce 1939 odešel do penze, jeho posledním dílem byla úprava vstupu do Baťovy továrny v roce 1941. Pohřben je na Vyšehradě. Jeho dílo zůstává klíčovým odkazem české moderní architektury.

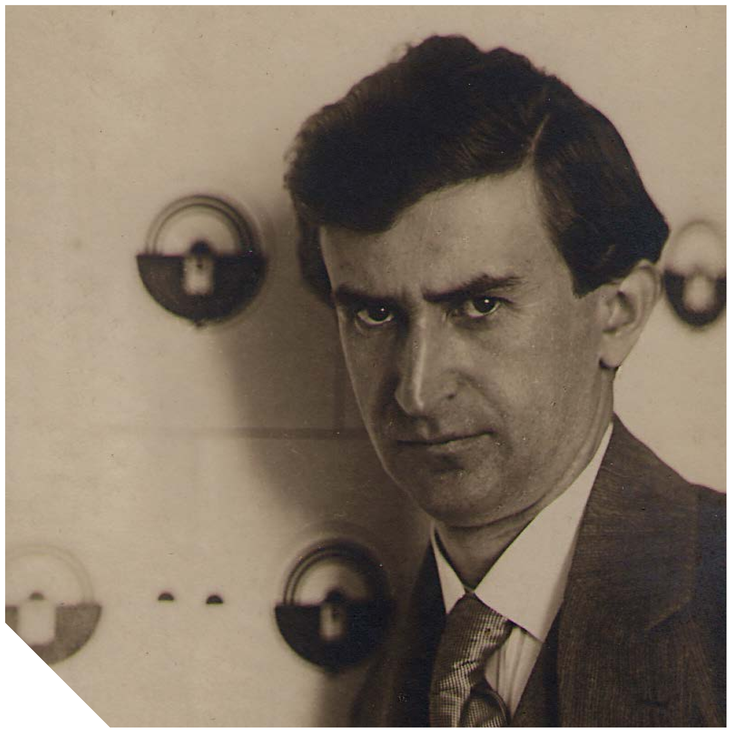

Nejvýznamnější stavby

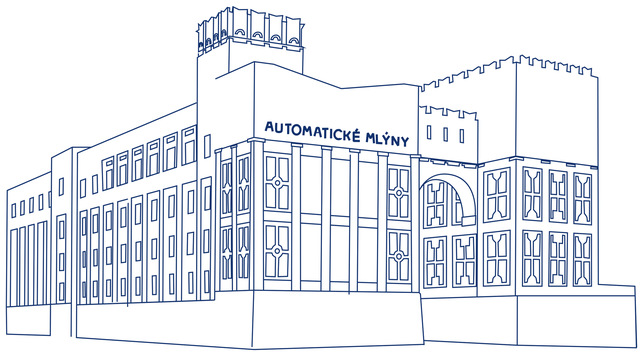

Automatické mlýny, Pardubice, 1909–1924
MODERNISMUS

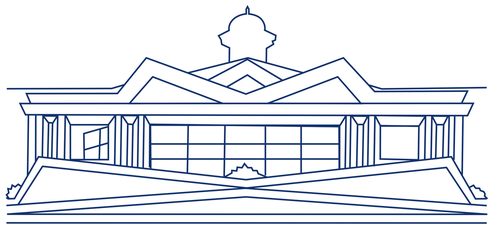

Lázeňský dům, Lázně Bohdaneč, 1912–1913
KUBISMUS

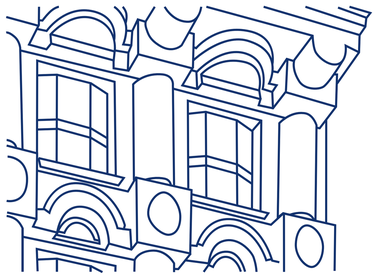

Legiobanka, Praha, 1921–1923
RONDOKUBISMUS

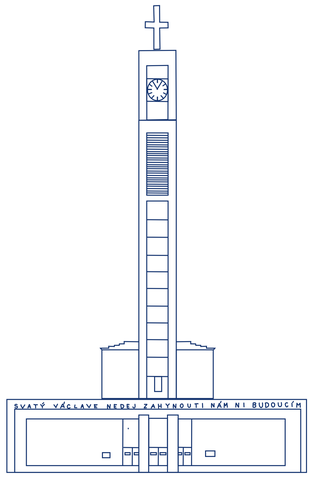

Kostel svatého Václava, Praha, 1929–1930
KONSTRUKTIVISMUS

Wenkeův obchodní dům, Jaroměř, 1909–1911
MODERNISMUS

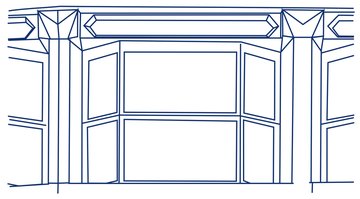

Dům u Černé Matky Boží, Praha, 1911–1912
KUBISMUS

Bauerova vila, Libodřice, 1912–1914
KUBISMUS

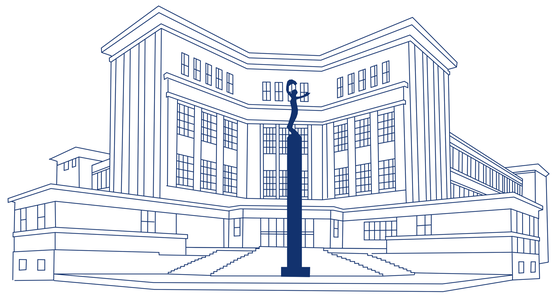

Gymnázium J. K. Tyla, Hradec Králové, 1925–1927
KONSTRUKTIVISMUS

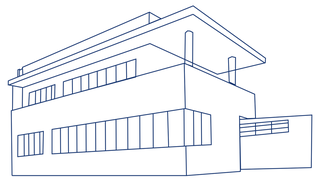

Vily v osadě Baba, Praha, 1931–1936
FUNKCIONALISMUS

Josef Gočár v Humpolci

Když se řekne Humpolec a architektura 20. století, jedno jméno jasně vyčnívá – Josef Gočár. Ten vnesl do města svěží vítr moderny, když navrhl elegantní funkcionalistickou Medovu vilu. K té se vrátil znovu v roce 1937, když dostal za úkol navrhnout úpravy Tyršova náměstí a najít vhodné místo pro pomník T. G. Masaryka. O dva roky později, v roce 1939, přišel Gočár s dalším návrhem – tentokrát pro okolí nové pošty na Havlíčkově náměstí. A právě tenhle rok byl pro Humpolec z hlediska urbanismu zásadní. Architekt se tehdy pustil do rozsáhlých regulačních plánů pro Dolní (dříve Palackého) a Horní (dříve Riegrovo) náměstí i okolí kostela sv. Mikuláše.

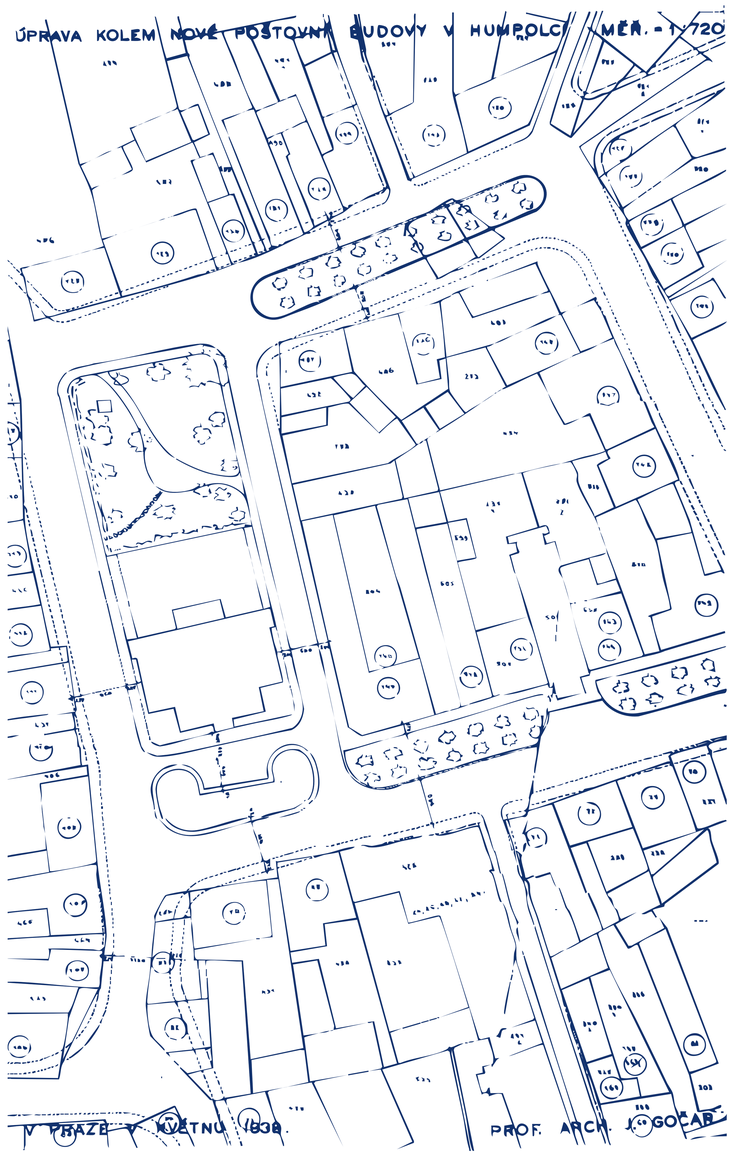

Práce na těchto návrzích se postupně rozvíjely až do roku 1945. Zatímco na Horním náměstí došlo jen k úpravám terénu, Dolní náměstí prošlo větší proměnou – původně jednotný svažitý prostor byl rozčleněn do teras a bloků. Gočár navrhl i prostor pro pomník a promyslel, kde budou parkovat auta i autobusy. Součástí byla i vysoká rampa u hotelu Jirmásek.

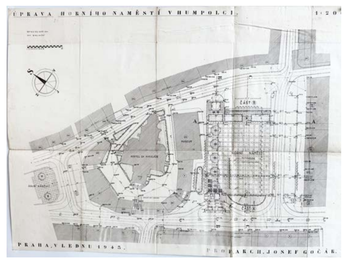

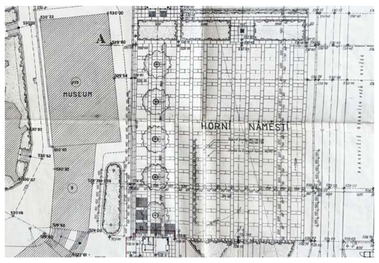

Co je na celé věci obdivuhodné, je přístup tehdejšího vedení města. Nebáli se moderny a šli do toho naplno – bohužel ale v době, která realizaci takových plánů moc nepřála. Přesto se dochovaly některé nákresy: návrh nové funkcionalistické zástavby kolem kostela sv. Mikuláše nebo moderní budova záložny, která měla být dominantou Horního náměstí. Jak přesně probíhala komunikace mezi městem a Gočárem, dnes už nevíme. Jisté ale je, že jeho návrhy by proměnily historické jádro města k nepoznání.

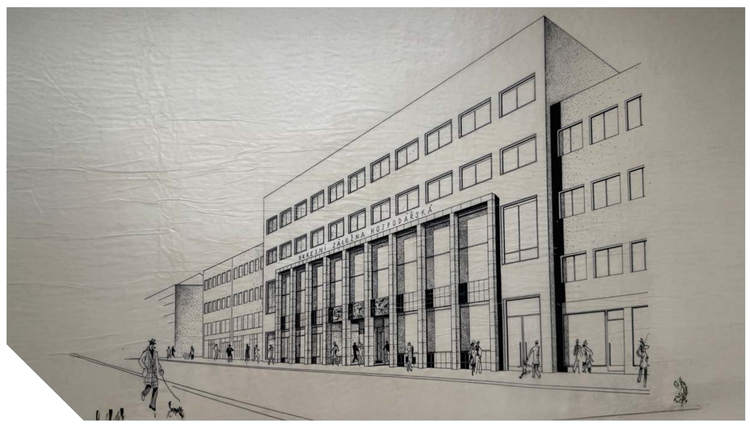

Díváme-li se dnes na podobu Horního a Dolního náměstí, je skoro škoda, že radikální návrh nebyl nikdy zcela realizován. Gočár totiž celý prostor pojal komplexně – s nádražím, čerpací stanicí, toaletami i parkovou úpravou. Kdyby jeho plán tehdy prošel, nejspíš by ho dnes znal každý student architektury. I tak ale musíme ocenit to, co se nakonec podařilo – decentní, ale kvalitní úpravy veřejného prostoru.

V roce 1940 se Gočár ještě zapojil do soutěže na návrh nové reálky. Vítězný návrh vytvořil jeho žák Vladimír Maršal, ale ani ten se nikdy nerealizoval.

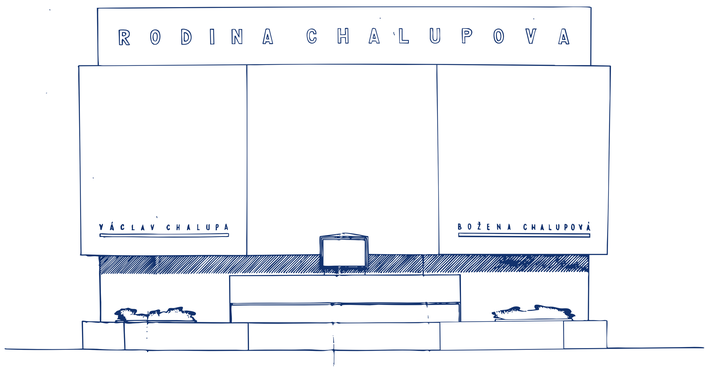

Posledním hmatatelným výsledkem Gočárova působení v Humpolci je rodinná hrobka Chalupových na městském hřbitově.

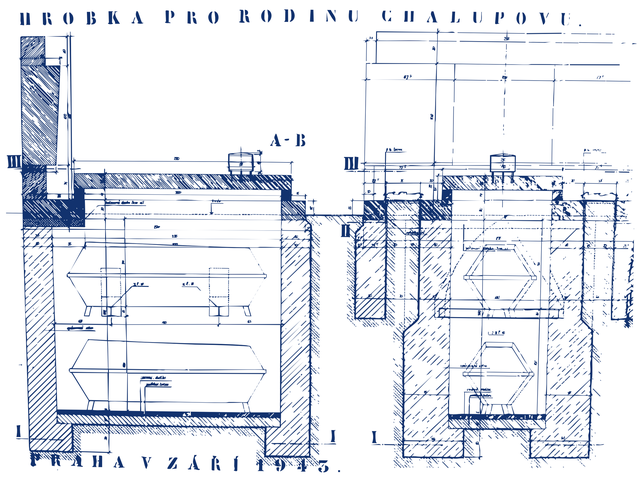

Nerealizované návrhy ↑ ↗

Medova vila

Socha TGM

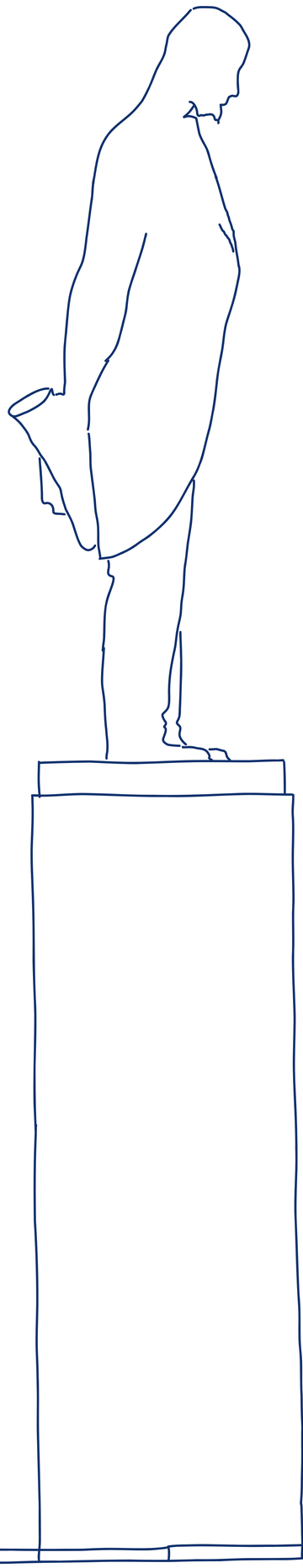

S historií vily je neodmyslitelně spjata i socha T. G. Masaryka, kterou Humpolečtí občané nechali zhotovit ještě za jeho života jako výraz své úcty a respektu. Tyršovo náměstí bylo ideálním místem - vila tvořila důstojné pozadí a nový okresní úřad (dnes Česká zemědělská akademie) dodával potřebnou vážnost. Urbanistické úpravy celého prostoru se ujal sám architekt Josef Gočár a sochu vytvořil akademický sochař Vincenc Makovský.

Slavnostní odhalení proběhlo 20. června 1937. Průvod s kapelami, krojovanými spolky a jezdeckým doprovodem prošel městem až na Tyršovo náměstí, kde zazněla hymna a promluvil farář Rudolf Mahovský. Socha zůstala na místě do června 1940, kdy byla kvůli hrozbě nacistického zničení ukryta tehdejším starostou Emilem Hrdličkou nejdříve ve škole, poté zakopána u domu čp. 601 (dnes za hasičskou zbrojnicí).

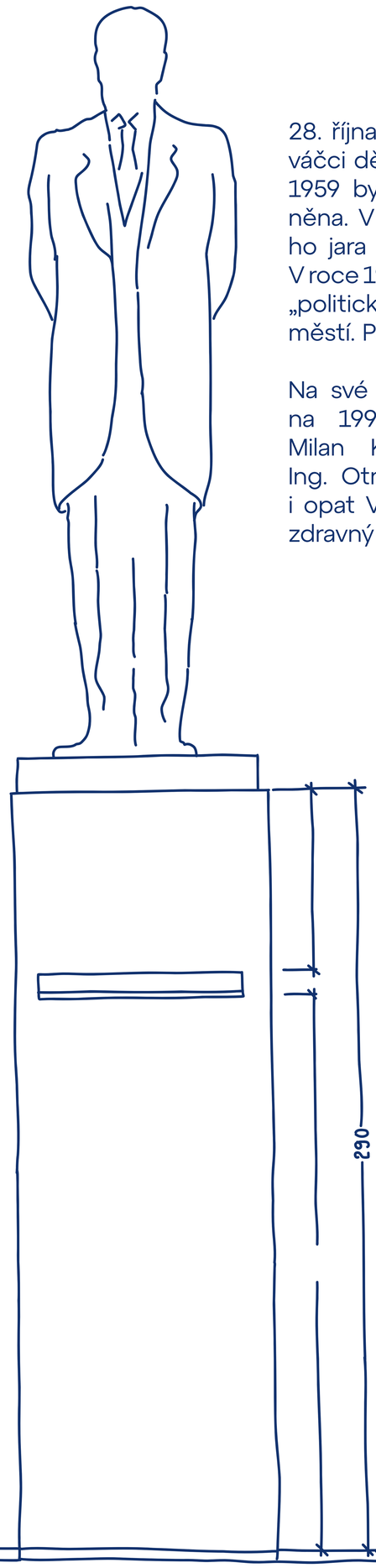

28. října 1945 byla socha slavnostně navrácena a nováčci dělostřeleckého pluku u ní složili přísahu. V roce 1959 byla kvůli složité politické situaci opět odstraněna. V květnu 1968 se pod vlivem událostí pražského jara socha bez jakýchkoliv ceremonií vrátila zpět. V roce 1972 byla však odstraněna znovu – tentokrát kvůli „politickým chybám“ a plánované dopravní úpravě náměstí. Pomník byl uložen v depozitáři v Letovicích.

Na své původní místo se socha vrátila až 10. března 1990. O opravu patiny se postaral sochař Milan Knobloch. Při slavnostním aktu promluvil Ing. Otmar Havlín (poslední pracovník Ústavu TGM) i opat Vít Tajovský. Prezident Václav Havel poslal pozdravný telegram.

↑ Fotografie z období protektorátu

↑ Fotografie z 80. let

BOČNÍ POHLED

PŘEDNÍ POHLED

Humpolecké soukenictví

Silná tradice textilní výroby v Humpolci sahá až do 15. století. Místní soukeníci se specializovali na pevné tkaniny, tzv. lodeny, určené pro vojenské stejnokroje, pánské pláště a přikrývky. Zásadní roli v rozvoji sehrály státní zakázky, už od dob Marie Terezie dodávali humpolečtí výrobci sukna například pro armádu habsburské monarchie či později pro vojska na Balkáně.

Rozvoj soukenického řemesla nabral na síle v druhé polovině 19. století s nástupem tovární výroby a modernizací technologií. V roce 1884 byla založena Odborná tkalcovská škola, která pomohla vychovávat odborníky pro místní podniky. Továrny, jako byla slavná výroba bratří Joklů, se staly tahouny průmyslu – mimo jiné jako první v republice zavedly automatické stavy.

Humpolecké tkaniny se vyvážely nejen do celé Evropy, ale i do Ameriky a Asie. Znárodňování se v roce 1948 nevyhnulo ani humpoleckým textilkám a továrny byly sjednoceny pod národní podnik Sukno. Přesto zůstala produkce kvalitní a vývoz pokračoval i do zemí mimo socialistický blok. Roku 1961 si Humpolec připomněl pět set let soukenické tradice slavnostním programem, ale již od 70. let začala textilka čelit modernizačním a tržním výzvám.

Po roce 1989 následovala nejasná privatizace a tlak velmi levné asijské konkurence. Továrny nebyly schopné přizpůsobit se novým podmínkám a výroba postupně utichla. Definitivní konec přišel v roce 2003, kdy se utlumila textilní výroba téměř v celé Evropě.

Památku na někdejší slávu dnes připomínají opuštěné tovární budovy a bohatý vizuální materiál – od vzorníků přes faktury až po reklamní pohlednice. Zvláštní místo patří humpoleckým zasilatelským domům, které propagovaly místní textil po celé Evropě. Mezi nejznámější patřili Karel Kocián nebo Prokop Skorkovský, jejichž propagační styl osciloval mezi secesí, art decem a národním folklorem. Otakar Med sázel na jednoduchý vizuál a chytlavé reklamní slogany: Světa kraj pojedu pro látky od Medů. Co tká Med, chválí svět. Pro jakost i vzhled = textilie Med.

Historie soukenictví v Humpolci tak není jen kapitolou dějin průmyslu, ale i připomínkou řemeslného mistrovství a kulturní identity.

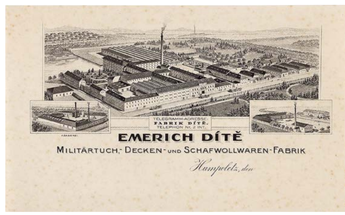

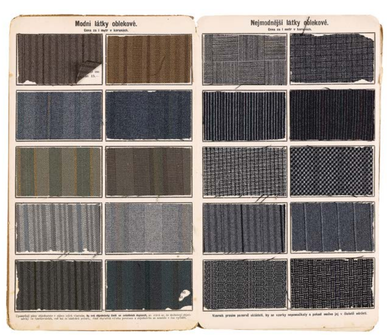

Zpracovala:
Mgr. et Mgr. Natálie Brzoňová

Grafické zpracování a ilustrace:
Mgr. Jana Fišarová Strejčková

Poděkování:
Městu Humpolec, Muzeu Dr. Aleše Hrdličky,
MgA. Štěpánu Malovci, Mgr. Vladimíru Staňkovi,
příbuzným a rodině Josefa Gočára,
příbuzným a rodině Otakara Meda

Další zdroje:
Národní technické muzeum
Jan Merta (ed.): Humpolec a okolí: Architektura (1900–2014)
Jan Sedlák: Slavné vily kraje Vysočina